

Voorkomen zwerfproblematiek jeugdzorgjongeren

Een initiatief van de Gelderse
jeugdzorginstellingen in samenwerking
met SPECTRUM, *partner met elan*

Monique Willems
Sylvia Vlaardingerbroek
Iris van Berkel

07-0068H - riw

Inhoud

Voorwoord

1. Inleiding

1.1	Probleemschets en doelgroep	3
1.2	Doel van het onderzoek	4
1.3	Relatie huidige ontwikkelingen	4
1.4	Onderzoeksopzet	5

2. Van transitie naar transformatie

2.1	Transformatie zorg voor jeugd	
2.2	Uitgaan van eigen kracht en talenten	
2.3	Vraaggestuurd en oplossingsgericht werken	8
2.4	Planmatige aanpak en maatwerk	8
2.5	Integrale aanpak: ontschotting van leefgebieden	8
2.6	Intersectorale aanpak: ontschotting van sectoren	9
2.7	Meer aandacht voor preventie	9

3. Opbrengsten

11

4. Wat betekent dit voor zorgaanbieders en gemeenten?

4.1.	Zorg	13
4.2.	Wonen	15
4.3.	Leren, werken & dagbesteding	16
4.4.	Financiën	16
4.5.	Veiligheid	17
4.6.	Netwerk	17

5. Aanscherping vanuit de twee pilotgemeenten

17

Literatuurlijst /bronnen

20

Deelnemers

21

Bijlagen

Bijlage 1.	Voorbeelden van Gelderse good practises	23
Bijlage 2.	Overzicht knelpunten uit pilots en casusvolggroepen.....	30
Bijlage 3.	Overzicht adviezen uit pilots en casusvolggroepen	33

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage met de uitkomsten uit het onderzoek 'Voorkomen zwerfproblematiek jeugdzorgjongeren'. Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Branche Jeugdzorg Gelderland, hierna 'Branche' genoemd. De Branche is een horizontaal samenwerkingsverband tussen de organisaties die de provinciaal gefinancierde zorg voor jeugd in Gelderland realiseren. Via deze bestuurlijke verbinding werkt de Branche in gezamenlijkheid aan een (boven)regionale samenhang in jeugdzorg, met als doel de juiste hulpmix te realiseren en antwoord te geven op de hulpvragen die er bij de burgers in Gelderland zijn.

Naar aanleiding van een verzoek van (oud-)gedeputeerde Esmeijer, is de Branche gaan onderzoeken welke bijdrage de jeugdzorg in Gelderland kan leveren aan het voorkomen dat jongeren uitvallen op het moment dat zij uit de jeugdzorg komen en het risico op zwerfproblematiek bestaat. De huidige ontwikkelingen rondom de decentralisatie van de zorg voor jeugd en AWBZ¹ bieden voor zowel jeugdzorgaanbieders als gemeenten kansen om op regionaal niveau tot een meer samenhangende aanpak te komen voor deze doelgroep.

Spectrum werd in 2012 gevraagd om hier samen met een oriënterende werkgroep bestaande uit sleutelfiguren van een aantal jeugdzorginstellingen een start mee te maken. Dit resulteerde in een plan met daarin een aanpak vanuit twee invalshoeken: een onderzoek naar wat werkt op basis van reeds bestaande werkwijzen in Gelderland, en een onderzoek naar wat werkt op basis van een pilotwerkwijze die in Arnhem en Nijmegen werd uitgevoerd. Het projectleiderschap is door de Branche gedelegeerd naar het Leger des Heils.

Dit onderzoek hangt nauw samen met de ontwikkelingen rondom de op handen zijnde transities en wijzigingen binnen het sociaal domein². We bezien de opbrengsten daarom ook in het licht van deze transities en de daarbij behorende plannen en ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld de sociale wijkteams. Daarnaast heeft dit project sterke raakvlakken met de projecten 'Nazorg na Jeugdzorg' die momenteel in verschillende Gelderse regio's worden uitgevoerd. Ook hier gaan we in de rapportage nader op in.

Leeswijzer

Met dit rapport richten we ons met name op de Gelderse zorgaanbieders en gemeenten. Achtereenvolgens vindt u in dit rapport een nadere toelichting op het onderzoek, de transformatiekansen, de opbrengsten en adviezen aan gemeenten en zorgaanbieders.

Rest ons u veel leesplezier te wensen en alle betrokkenen te bedanken die deze rapportage mogelijk hebben gemaakt.

¹ Decentralisatie van taken die nu onder de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten vallen

² Transitie Jeugdzorg, overheveling AWBZ naar Wmo en invoering Wet Werken naar Vermogen

1. Inleiding

1.1 Probleemschets en doelgroep

“We moeten ze te vroeg loslaten. Zover zijn ze nog niet en ze hebben geen vangnet waar andere jongeren wel op terug kunnen vallen”³.

Spectrum is al sinds 2005 actief op het terrein van zwerfjongerenproblematiek. Door beleidsondersteuning bij de aanpak van (potentiële) dakloze jongeren in Nijmegen, Apeldoorn, Ede en Arnhem hebben we expertise opgebouwd op dit thema. We initiëren op eigen initiatief onderzoek rond beleidsontwikkelingen in Gelderse gemeenten met zwerfproblematiek, maken deel uit van het landelijke ketencoördinatie overleg zwerfjongerenproblematiek (SZN), en organiseren kennisateliers voor professionals met betrekking tot zwerfproblematiek.

In 2011 schreven we in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Wonen en Sport (VWS) de landelijke brochure *Zwerfjongeren- aanpak en achtergrond voor beleid*⁴. In deze brochure constateerden we dat veel zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg hebben. Uit eerder onderzoek (Fransen, van den Handel & Wolswinkel, 2009) blijkt dat het gaat om twee derde van in totaal ongeveer 9000 zwerfjongeren⁵.

Daarbij concludeerden we dat uitval en zwerfproblematiek onder jongeren uit de jeugdzorg deels het gevolg zijn van het onvoldoende aansluiten van het jeugdzorgaanbod bij de hulp-, behandel- en huisvestingsbehoeften van deze groep. Met name jongeren in residentiële voorzieningen hebben een betere en vroegere voorbereiding nodig op hun zelfstandigheid (omgaan met geld, leren zelfstandig te wonen, scholing/werk en sociaal netwerk) dan nu vaak het geval is. De overgang 18- naar 18+ speelt hierbij een cruciale rol. Wanneer een jongere 18 jaar wordt stopt het gedwongen kader van de jeugdzorg. Veel jongeren zijn dan hulpmoe en willen geen hulp meer. Er zijn jongeren die het vervolgens zelf redden, maar een deel van de jongeren overschat zijn eigen mogelijkheden. De stap naar een zelfstandig leven lukt onvoldoende en problemen hopen zich al snel op. Onder andere door de afwezigheid van een (positief) sociaal netwerk of een onstabiele thuissituatie, ontbreekt het jongeren die uit de jeugdzorg komen vaak aan steun en aansturing op weg naar zelfstandigheid. Het risico op uitval en zwerfproblematiek is dan groot.

Deze constatering worden ondersteund door onderzoek van DSP⁶, en Verwey-Jonker⁷. Ook zij geven aan dat de splitsing van de hulpverlening op het 18e levensjaar tot een verhoogd risico op uitval en zwerfproblematiek leidt. Zij noemen de wisseling in hulpverleners, en het ontbreken aan afspraken en samenwerking tussen jeugdzorg en de maatschappelijke opvang als belangrijke knelpunten.

³ Alle quotes in dit rapport zijn afkomstig van jongeren en professionals, ze zijn terug te vinden in het verslag ‘*Opties ter verbetering van de integrale begeleiding na jeugdzorg in de regio Arnhem*’, SPECTRUM, *partner met elan*, september 2013

⁴ Zwerfjongeren - Aanpak en achtergrond voor beleid, Spectrum in opdracht van Ministerie van VWS, december 2011

⁵ Uit telonderzoek zwerfjongeren 2011. Deze telling werd in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) verricht door Bureau HHM

⁶ Zwerfjongeren (z)onder dak, DSP-groep, april 2009

⁷ (Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar, Verwey- Jonker, augustus 2009

Meest kwetsbare groep

Uit ervaring weten we inmiddels dat we binnen de populatie zwerfjongeren te maken hebben met een bijzondere groep jongeren die nu nog onvoldoende bediend wordt. Bijzonder vatten we in dit geval niet op als een doelgroep met een bijzondere beperking zoals autisme of een licht verstandelijke beperking, maar als een doelgroep die als gemeenschappelijk kenmerk heeft dat zij niet in een hokje te plaatsen zijn. Deze groep vraagt om bijzondere afspraken en oplossingen.

Het gaat om een zeer kwetsbare, zorgmijdende groep jongeren met een veelheid aan problemen, die na een langdurig verblijf in de jeugdzorg dreigt uit te vallen uit de bestaande structuren en waarbij risico op zwerfproblematiek bestaat. Dit zijn moeilijk begeleidbare jongeren met problemen op verschillende leefgebieden, die vaak met meerdere (zorg-) aanbieders te maken hebben. Dit zijn o.a. jongeren uit de residentiële jeugdzorg, jongeren uit de pleegzorg, jongeren met (combinaties van) specifieke problematiek zoals psychiatrische problemen of een licht verstandelijke beperking, en jongeren uit de JeugdzorgPlus.

Door het ontbreken van voldoende adequaat hulpaanbod dat nauw aansluit op zwaardere vormen van jeugdzorg vallen deze jongeren tussen wal en schip, en raken uit beeld bij de zorg. Een deel van deze jongeren redt het vervolgens niet zelf, en komt op een later moment weer in beeld met vaak zwaardere problematiek of als zwerfjongere.

Doelgroepomschrijving Rijnside⁸

Jongeren die te maken hebben met meerdere problemen. Bijvoorbeeld op het gebied van wonen, scholing, werken, vrije tijdsbesteding, financiën, gezondheid, relaties, politie of justitie. Vaak zijn deze jongeren door hun houding en gedrag moeilijk bereikbaar. Ze dreigen op allerlei plaatsen tussen wal en schip te vallen, en dreigen dak- of thuisloos te geraken.

1.2 Doel van het onderzoek

De jeugdzorginstellingen in Gelderland willen zich middels dit onderzoek beraden op een betere aanpak van deze specifieke groep jeugdzorgjongeren die risico lopen op uitval en zwerfproblematiek. Wij zien dat er kansen liggen voor zorgaanbieders en gemeenten om de zorg aan deze jongeren te verbeteren en uitval en zwerfproblematiek zoveel mogelijk te voorkomen.

Met de adviezen die we in deze rapportage geven beogen we niet dé oplossing te hebben voor de aanpak voor deze problematiek. Ook verwachten we niet van gemeenten en organisaties dat zij de gehele doelgroep kunnen bedienen en alle zwerfproblematiek kunnen voorkomen. Wat we wel bieden zijn aanknopingspunten voor een betere en uiteraard ook realiseerbare aanpak van deze doelgroep.

1.3 Relatie huidige ontwikkelingen

Het sociale domein is momenteel flink in beweging. Dit onderzoek moet in samenhang met de ontwikkelingen rondom de transitie Zorg voor Jeugd en AWBZ worden gezien. In de beleids- en uitvoeringsplannen geven de gemeenten en regio's aan hoe zij het sociale domein vanaf 2015 willen inrichten. Thema's als ontschotting van domeinen en

⁸ Rijnside: hulpverlening in Arnhem aan jongeren met problemen op meerdere leefgebieden die door hun houding en gedrag moeilijk bereikbaar zijn en tussen wal en schip dreigen te vallen

intersectoraal werken komen daarin aan de orde. Wij vinden dat de tot nu toe verschenen beleidsplannen zeker al een goede aanzet geven tot verbetering van de zorg voor deze doelgroep en het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek. Het is dan ook niet onze bedoeling om een herhaling van kansen en adviezen te geven die gemeenten zelf al in hun plannen opgenomen hebben. We noemen in deze rapportage kansen die naar ons idee nog niet of niet voldoende in de plannen terugkomen.

Sociale wijkteams

Zowel in Nijmegen als in Arnhem wordt het werken vanuit sociale wijkteams ontwikkeld. In Nijmegen zijn er inmiddels vier teams actief (Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Nijmegen-Noord). Deze teams richten zich op een doelgroep van 0 tot 100 jaar. In Arnhem zijn er experimenten met aparte gebiedsteams voor jeugd in de wijken Klarendal en Schuytgraaf. Zowel de teams in Nijmegen als Arnhem hebben tot doel om de zorg aan jeugdigen en gezinnen zo dichtbij, vroeg en licht mogelijk in te zetten. Daarbij zijn vraaggericht werken, uitgaan van de eigen kracht, een integrale aanpak met duidelijk belegd casusregie en betrekken van het netwerk belangrijke uitgangspunten. Deze uitgangspunten zijn ook belangrijk in het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek. In het nieuwe stelsel spelen de sociale wijkteams uiteraard ook een belangrijke rol in de aanpak van deze problematiek. In onze adviezen gaan we daarom ook nader in op de rol die de sociale wijkteams kunnen spelen ten aanzien van deze doelgroep.

Projecten Nazorg na Jeugdzorg

De regionale projecten 'Nazorg na Jeugdzorg'⁹, zijn op initiatief van de provincie gestart in Gelderland. Deze projecten richten zich op een goede warme overdracht van jeugdzorg naar de volwassenenzorg. Het huidige onderzoek onderscheidt zich van de nazorgprojecten door de focus op een 'zwaardere' doelgroep. Het gaat in dit onderzoek om de groep waarvan al vanuit de jeugdzorg wordt gezien dat ze moeilijk begeleidbaar zijn en dreigen uit te vallen. We hebben het daarom in dit rapport niet over 'nazorg' voor deze groep, maar over vervolghulp. Met nazorg zouden we namelijk suggereren dat het zorgtraject afgerond is, en er slechts nog een afgebakend stuk nazorg nodig is. Dit is niet het geval. Het gaat om een langdurig zorgtraject dat niet stopt, maar waarin extra aandacht moet zijn voor de overgangen waar de jongere mee te maken heeft.

Een ander verschil is dat we in dit onderzoek meer expliciete aandacht hebben voor het verbeteren van de aanpak binnen de jeugdzorg zelf als mogelijkheid voor preventie van zwerfproblematiek.

Over de verschillen en overeenkomsten in opbrengsten tussen beide projecten kunnen we op dit moment nog geen uitspraken doen. Nazorg na Jeugdzorg loopt namelijk nog door in 2014. Wel werden belangrijke ontwikkelingen meegenomen in de pilots in Arnhem en Nijmegen en besproken in de casusvolggroepen (zie onder 1.4). Wij adviseren gemeenten en organisaties om de opbrengsten uit de projecten Nazorg na Jeugdzorg in samenhang met de opbrengsten uit dit onderzoek te zien en op te pakken.

1.4 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit twee onderdelen:

1. Een onderzoek naar wat werkt op basis van reeds bestaande werkwijzen in Gelderland.
2. Een onderzoek om tot een verbeterde aanpak te komen op basis van een pilotwerkwijze die in Arnhem en Nijmegen werd uitgevoerd.

⁹ In Arnhem wordt dit project uitgevoerd onder de naam Integrale Begeleiding na Jeugdzorg (IBNJ)

Reeds bestaande werkwijzen

Binnen dit onderdeel hebben we gekeken naar wat er wordt gedaan in Gelderland om uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren te voorkomen. Het ging daarbij om werkvormen die al bestaan of in ontwikkeling zijn voor deze kwetsbare groep, en ontwikkeld voor de aansluiting van jeugdzorg op het voorveld. We hebben gezocht naar goede voorbeelden van o.a. woonvormen, begeleidingswijzen en samenwerkingsvormen. We hebben de zorgcomponenten en werkwijzen inzichtelijk gemaakt en samen met de uitkomsten uit de pilots vertaald naar adviezen voor jeugdzorgaanbieders en gemeenten. Deze adviezen komen in hoofdstuk 4 aan bod. In bijlage 1 vindt u een overzicht van een aantal werkwijzen die wij als good practises aanwijzen. Dit overzicht dient ter inspiratie voor gemeenten en organisaties in de verdere aanpak van deze doelgroep.

Pilots Arnhem en Nijmegen

In Arnhem en Nijmegen zijn eind 2012 twee pilots gestart (in iedere regio één pilot), voor de duur van één jaar. In iedere pilot zaten ongeveer tien jongeren in de leeftijd van 16-18 jaar. Deze jongeren zijn door jeugdzorginstellingen geselecteerd als kwetsbare jongeren waarbij het risico op uitval en zwerfproblematiek bestaat.

Alle casussen in de pilots werden besproken en gemonitord in casusvolggroepen. Zowel Arnhem als Nijmegen hadden ieder een eigen casusvolggroep¹⁰. Het voorzitterschap werd verzorgd door het Leger des Heils.

Specifiek aandachtspunt in de pilots was het out-of-the-box denken en het kijken naar verbeterkansen in het licht van de transitie van de zorg voor jeugd. Het ging om kansen pakken zoals de cliënt met zijn eigen mogelijkheden en behoeften centraal stellen, eigen kracht en zelfredzaamheid versterken, het sociale netwerk betrekken, aandacht voor alle leefgebieden, het betrekken van specialistische kennis en één jongere, één plan.

Voor iedere jongere werd steeds gezocht naar creatieve en zo nodig grensoverschrijdende oplossingen dichtbij de jongere zelf, met als doel de zelfredzaamheid zoveel mogelijk te vergroten. Naast maatwerk op casusniveau waar begeleiders meteen mee aan de slag konden gaan werd vanuit de pilot ook gezocht naar mogelijkheden om oplossingen te verankeren in structureel beleid, en het zwerfjongerenvraagstuk op de agenda van gemeenten en (jeugdzorg)instellingen te plaatsen en in te bedden in een werkzame overlegstructuur.

De opbrengsten uit de pilots komen aan bod in hoofdstuk 3. Daarnaast komen ze in hoofdstuk 4 terug in de vorm van doorvertalingen naar adviezen voor gemeenten en organisaties.

Quote casusvolggroep Arnhem

“Als we de ‘kanteling’ van de professional en de ruimte om out-of-the-box op te lossen echt willen, moeten we ook de structuuraspecten benoemen waar de professional nu tegen aanloopt. Aan de andere kant mag er ook meer aandacht komen voor de creativiteit die nu al ingezet wordt, en de oplossingen die nu al bedacht worden. Juist voor deze doelgroep is het van belang dat alle spelers ontkokeren en integraler gaan werken, inclusief gemeenten. Het gaat om een goede samenwerking tussen zorg, onderwijs, werk & inkomen en wonen (en soms veiligheid).”

¹⁰ Deelnemers Nijmegen: Leger des Heils, Entrea, Nim/R75, Iriszorg, Pro Persona, BJZ, Pluyn, Jongerenloket, Leerplicht en ROC
Deelnemers Arnhem: Lindenhout, Leger des Heils, Pactum, Pro Persona, Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM), BJZ, gemeente Arnhem

2. Van transitie naar transformatie

De op handen zijnde transitie bieden zoals eerder genoemd nieuwe kansen in het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren. In het nieuwe stelsel hebben gemeenten de regie in handen over het gehele sociale domein. Deze nieuwe regierol geeft gemeenten de mogelijkheid de structuren, samenwerking en werkwijzen zo in te richten dat het mogelijk wordt om meer maatwerk te bieden. De transitie bieden dus kansen voor transformatie van de zorg. Om deze reden besteden we in deze rapportage naast de kansen die voortkomen uit de pilots en good practises ook aandacht aan de kansen vanuit de principes van de transformatie van de zorg.

We staan in dit hoofdstuk kort stil bij de transformatie van de zorg voor jeugd en benoemen per transformatiekans welke uitdaging er ons inziens ligt om uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren te voorkomen. Basis voor de genoemde uitdagingen zijn o.a. gesprekken met professionals en jongeren die we de afgelopen jaren binnen ons advieswerk gevoerd hebben. Ondanks dat we bewegingen zien die in lijn zijn met de transformatie, is er volgens ons nog veel winst te boeken.

2.1 Transformatie zorg voor jeugd

Het jeugdstelsel is naar het oordeel van het kabinet aan vernieuwing toe. Een nieuw stelsel moet een eind maken aan de bureaucratie en aan de sterk versnipperde hulpverlening in de jeugdzorg. De transitie van de jeugdzorg is onderdeel van een bredere ontwikkeling waarbij de Rijksoverheid taken decentraliseert. Ook bij de ABWZ, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Participatiewet, de Wajong en de nieuwe wet Werk en Zekerheid is er sprake van decentralisatie van overheidstaken.

Door de decentralisaties krijgen gemeenten de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van alle hulp, zorg en ondersteuning voor kinderen, jongeren en hun opvoeders. Naar het oordeel van het kabinet kunnen gemeenten de zorg voor jeugd zichtbaarder, dichterbij en minder bureaucratisch organiseren.

De zes centrale kansen die we in de transformatie zien met betrekking tot zwerfproblematiek

1. Uitgaan van eigen kracht en talenten.
2. Vraaggestuurd en oplossingsgericht werken.
3. Planmatige aanpak en maatwerk.
4. Integrale aanpak: ontschotting van leefgebieden.
5. Intersectorale aanpak: ontschotting van sectoren.
6. Meer aandacht voor preventie.

2.2 Uitgaan van eigen kracht en talenten

“Jongeren kunnen meer dan hulpverleners denken.”

Binnen de jeugdzorg is de begeleiding van jongeren zorggericht. Meer werken met de focus op (herstel van) de eigen kracht en (het aanboren van sluimerende) talenten van de jongere kan de jongere meer positieve energie geven, en dit biedt het voorveld tevens aanknopingspunten voor verdere begeleiding en zorg. Daarbij is het van belang dat er vanuit de jeugdzorg wordt gewerkt aan het opbouwen van een positief sociaal netwerk. Dit helpt hen op weg naar meer zelfstandigheid. Daarbij moet breder gekeken worden dan het gezin. Voor deze doelgroep is de invloed van vrienden en leeftijdsgenoten juist erg belangrijk.

2.3 Vraaggestuurd en oplossingsgericht werken

“Kijk naar de situatie van die jongere, luister goed en neem hen serieus.”

We hebben het over een zorgmijdende doelgroep, die in veel gevallen geen begeleiding of hulp meer wil om ‘te leren of te ontwikkelen’ op psycho-sociaal terrein. De vragen van deze doelgroep gaan eerder over ondersteuning bij praktische zaken als het helpen met het vinden van een woning, baantje of uitkering. Dit staat op gespannen voet met de jeugdzorgsector, die juist erg gericht is op de zorgvraag van de cliënt. Dit vraagt van de jeugdzorgprofessional een andere houding en werkwijze ten opzichte van deze doelgroep. Sluit aan bij wat de jongere zelf wil, en probeer de jongere te verbinden aan een langere termijnplan met stappen die gezet moeten worden om daar te komen.

2.4 Planmatige aanpak en maatwerk

“We zouden toe moeten naar een systeem waarin we niet loslaten als dat onverantwoord lijkt, en eerder kijken naar wat anderen kunnen betekenen voor de jongere naast wat we zelf doen ruim voordat het traject met de jongere eindigt.”

Deze doelgroep is erg gebaat bij een planmatige aanpak waarbij maatwerkoplossingen mogelijk zijn. Vaak wordt er ad hoc naar oplossingen gezocht, bijvoorbeeld in een crisissituatie. Hier hebben de jongeren last van. Het is belangrijk dat er een plan wordt gemaakt voor een langere termijn, waarin ook wordt vastgelegd wat er dient te gebeuren als het anders loopt dan gepland. Dus niet alleen een plan A, maar ook een plan B. Stevige casusregie is daarbij een vereiste. Houd daarbij voor ogen dat het traject met vallen en opstaan doorlopen zal worden. Ook als het tijdelijk niet goed gaat, probeer hier dan samen met de jongere doorheen te komen en in contact te blijven met wat de jongeren zelf als perspectief heeft aangegeven.

2.5 Integrale aanpak: ontschotting van leefgebieden

“Onze jongeren hebben in het algemeen een slecht netwerk, niemand waar ze op terug kunnen vallen. De ouders zijn vaak ook zwak. Een vrijwilliger/vertrouwenspersoon zou dan een meerwaarde hebben.”

Herstel van het ‘gewone leven’ na jarenlang verblijf in een jeugdzorginstelling is ingewikkeld. Deze jongeren hebben een achterstand ten opzichte van andere jongeren, o.a. door de bagage die zij vanuit hun verleden met zich meedragen en het gebrek aan een steunend netwerk. In het plan van aanpak moet daarom aandacht zijn voor de verschillende leefgebieden die voor deze jongeren van belang zijn, zoals wonen, dagbesteding en inkomen. Samenwerking op deze leefgebieden binnen de gemeentelijke diensten, en tussen de gemeente en (jeugd)zorgorganisaties is daarbij noodzakelijk.

2.6 Intersectorale aanpak: ontschotting van sectoren

“Het is jammer dat meerdere hulpvormen niet gelijktijdig kunnen worden aangeboden. Volgtijdigheid is jammer omdat het niet de hulp is die een jongere nodig heeft maar wat op organisatieniveau kan.”

Kwetsbare jongeren die al langere tijd in de jeugdzorg verblijven hebben vaak een meervoudige problematiek, zoals bijvoorbeeld een combinatie van een psychiatrische stoornis en delinquente gedragsproblematiek. Deze jongeren hebben te maken met verschillende zorgsectoren. Voor hen zou het prettig zijn als er één gezamenlijk plan wordt gemaakt, met één trajectbegeleider die over de verschillende sectoren heen kijkt. Haal indien nodig specialistische expertise van een andere sector dichtbij. Ontschotting van de zorgsectoren dus: provinciale jeugdzorg, Jeugd GGZ, Jeugd LVB, JeugdzorgPlus, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering, maar ook gemeentelijke jeugdhulpverlening en aanpak gezinsproblematiek.

2.7 Meer aandacht voor preventie

“Je probeert iets op te bouwen voor hun 18^e en dat zou je na die leeftijd nog wat langer willen doen.”

Preventie van uitval en zwerfproblematiek vraagt het op tijd signaleren dat het jeugdzorgtraject afloopt. Bijvoorbeeld doordat de jongere 18 wordt of dreigt uit te vallen. Maar het vraagt ook het op tijd inzetten passende vervolghulp, zo zwaar als nodig en zo kort als mogelijk, hoewel sommige jongeren juist langdurige ondersteuning behoeven. Een voorbeeld is het al vanuit de instelling experimenteren met verblijf buiten de instelling, vanuit de instelling regelen van een dagbesteding, inkomen en woonruimte en opbouwen van een (formeel of informeel) netwerk.

3. Opbrengsten

In dit hoofdstuk vindt u de kern van de opbrengsten uit de pilots en de discussies die gevoerd zijn in de casusvolggroepen over jongeren die binnen de jeugdzorg opvallen door hun risico op zwerfproblematiek. In deze opbrengsten komen de centrale transformatiekansen uit het vorige hoofdstuk ook weer terug. Voor een uitgebreid overzicht van alle genoemde knelpunten verwijzen wij u naar bijlage 2.

Samenvatting opbrengsten

1. Maak maatwerk mogelijk in de trajectbegeleiding van deze jongeren binnen en na de jeugdzorg, de trajectbegeleiding van deze jongeren meenemen in de sociale wijkteamontwikkeling. Dit betekent maatwerk in inhoud, vorm en financiën. Regel binnen een gebiedsteam extra aandacht voor de doelgroep 12 + jongeren die zich niet in 'gebieden' laat vangen.
2. Zet de vraag van deze (vaak zorgmijdende) jongeren centraal, schets samen met de jongeren een lange termijn perspectief en zet samen stappen uit. Zorg ook voor een plan B achter de hand mochten de beoogde stappen niet lukken. Enerzijds de jongere iets te winnen bieden, anderzijds zo nodig drang en dwang inzetten.
3. Zet verdere stappen in de samenwerking zowel intersectoraal (vanuit jeugdzorg met GGZ, LVG, JeugdzorgPlus) als integraal (vanuit jeugdzorg met b.v. jongerenloket, onderwijs, sociale wijkteam, sociale netwerk van de jongere)
4. Regel stevige en onafhankelijke casusregie bij de trajectbegeleiding zo nodig ondersteund door procesregie van gemeenten voor de meest complexe problematiek waar de begeleiding en zorg binnen en na de jeugdzorg stagneert

Eén van de belangrijkste constatering uit de pilots is dat het veld zo in beweging is dat de overheid nooit zicht kan hebben op alle verschillende sectoren en domeinen en deze dicht kan regelen. Dit betekent dat gemeenten voor deze meest kwetsbare groep jongeren binnen de jeugdzorg (16-23 jaar) de structuur zo moet inrichten dat er (16-23)-vangnetten zijn waarin schotten worden geslecht en maatwerk mogelijk is. Bij organisaties en professionals is een bepaalde benadering nodig om de ruimte voor maatwerk daadwerkelijk te gebruiken. In principe wordt daar met de ontwikkeling van de wijkteams ook al op ingezet. In hoofdstuk 4 geven we aanknopingspunten voor de sociale wijkteams als het gaat om de voorwaarden die het werken met deze doelgroep met zich mee brengt.

Verder blijkt uit de pilots dat er vanuit de jeugdzorgaanbieders meer aandacht nodig is voor het werken vanuit de vraag van de jongere zelf, en voor de (afnemende) motivatie van de jongere. Dit is overigens ook een aandachtspunt voor de gemeenten en de werkers in de gebiedsteams. Het betreft een zorgmijdende doelgroep, terwijl de professionals juist erg gericht zijn op het bieden van zorg. Vanuit de casusvolggroepen werd aangegeven dat het belangrijk is dat professionals de vraag/behoefte van de zorgmijdende jongeren meer centraal stellen, en daarbij ook aandacht besteden aan het toekomstperspectief van de jongere. Meer op zoek gaan naar sluimerende talenten en dromen van de jongeren.

De samenwerking tussen de verschillende sectoren/zorgvormen waar deze doelgroep mee te maken heeft, is ook een terugkerend knelpunt. We hebben het over een doelgroep met problemen op meerdere terreinen, en het komt regelmatig voor dat zij met verschillende sectoren en zorgvormen te maken hebben, zoals bijvoorbeeld JeugdzorgPlus, crisisplekken en GGZ. De zorgaanbieders denken nu nog teveel in stukjes aanbod en modules. Er zijn al wel verbindingen tussen de sectoren (bijv. inzetten van GGZ onderzoek), maar er wordt nog niet echt samen opgetrokken in de lange termijn aanpak op casusniveau met als doel uitval en zwerfproblematiek te voorkomen.

Naast intersectoraal werken blijkt integraal werken 16-23 jaar een veelgenoemd punt. De aansluiting tussen de domeinen zorg, wonen, onderwijs, werk en financiën is nog onvoldoende in de huidige praktijk. Vanuit de jeugdzorg wordt nog te weinig de samenwerking gezocht rondom deze domeinen. Met name de aansluiting tussen jeugdzorg en wonen, en jeugdzorg en leren, werken en dagbesteding werd meerdere malen als knelpunt benoemd. Door eerder en intensiever samen te werken met het gemeentelijk veld kan de 'warme overdracht' beter. Voor zorgmijdende jongeren liggen er nog onbenutte kansen door in plaats van formele zorg, die door de jongere afgewezen wordt, inzet van informele zorg, bijvoorbeeld in de vorm van een maatje, mogelijk te maken.

Tot slot kwam meerdere malen het onderwerp 'maatwerk' aan bod. Voor de meest complexe en stagnerende trajecten van jongeren is het van belang dat er in het traject wordt uitgegaan van de jongere, en dat er oplossingen op maat mogelijk zijn die bij de situatie en problematiek aansluiten. Stevige, onafhankelijke casusregie (ondersteund door procesregie van de gemeente) en het mandaat waarmee de vertegenwoordigers van de organisaties participeren in de samenwerking (binnen en buiten de jeugdzorg) moeten duidelijk belegd worden om een maatwerktraject succesvol te doorlopen. Daarbij is het belangrijk dat er meerdere sporen kunnen worden bewandeld. Er moet ook een plan B zijn voor wanneer het traject anders loopt dan verwacht.

Om de jongere in beweging te krijgen kan zowel vanuit vrijwilligheid als vanuit dwang en drang worden gewerkt. Het is essentieel dat steeds wordt gekeken naar wat op dat moment de meeste mogelijkheden biedt. Het één hoeft het ander uiteraard niet uit te sluiten. Een jongere kan eerst in beweging worden gekregen vanuit dwang en drang, en later kan dan mogelijk vanuit vrijwilligheid verder worden gewerkt aan het toekomstperspectief.

Casus uit casusvolggroep

Een meisje van bijna 18 jaar is niet te handhaven in het Fasehuis, waar ze een crisisplek heeft. Het Fasehuis biedt haar te weinig structuur en haar gedragsproblematiek leidt tot conflicten met de andere bewoners. Ze voelt zich daar niet meer welkom. Ze gaat niet meer naar school ondanks sturing en begeleiding van het Fasehuis, Leerplicht en school. Ze hangt in parken en heeft vage contacten met steeds andere jongens. Ze heeft geld en spulletjes, waarvan de herkomst onduidelijk is. Haar IQ is 86, terwijl een LVB-indicatie voor zorg met verblijf maar mogelijk is tot een IQ van 85. Bovendien blijken de LVB-woonvoorzieningen voor haar ook te 'open' te zijn. Het meisje heeft samen met de Vertrektraine¹¹ een plan opgesteld met doelen waar ze aan wil werken. Maar het lukt niet om een geschikte woonplek voor haar te vinden en de begeleiding te krijgen die ze nodig heeft. Voorlopig kan ze in de maatschappelijke opvang terecht.

¹¹ De Vertrektraine begeleidt jongeren van vijftien jaar en ouder naar zelfstandig wonen

4. Wat betekent dit voor organisaties en gemeenten?

Met dit onderzoek hebben we gezocht naar antwoorden op de vraag: Wat is er nodig om jongeren binnen de jeugdzorg met zeer complexe problematiek op meerdere leefgebieden de hulp te bieden die zij nodig hebben om uitval en zwerfproblematiek te voorkomen? Daarbij hebben we gekeken hoe de uitkomsten (beleidsmatig) passen in de structuur van de wijkteams en specialistische zorg.

De centrale boodschap die daaruit is gekomen is dat de oplossing voor deze doelgroep niet ligt in het organiseren van nieuwe structuren, maar juist in het zo organiseren van de samenwerking dat er vangnetten 16-23 jaar zijn waarbinnen ruimte is om steeds weer naar maatwerkoplossingen te zoeken voor deze jongeren. Deze ruimte moet met name in sturing, mandaat, samenwerking en financiering gezocht worden. Deze ruimte moet vervolgens ook door de organisaties en professionals gepakt worden.

Nogmaals; we hebben het in deze rapportage over een bijzondere doelgroep, die om bijzondere afspraken en oplossingen vraagt. Bijzonder vatten we niet op als een doelgroep met een bijzondere beperking zoals autisme of een licht verstandelijke beperking, maar juist een doelgroep met als gemeenschappelijk kenmerk dat zij niet in een hokje te plaatsen zijn.

In bijlage 3 vindt u een volledig overzicht van alle adviezen die uit de casusvolggroepen zijn gekomen.

4.1 Zorg

4.1.1 Vraaggericht werken

Er is binnen de jeugdzorg meer aandacht nodig voor wat jongeren die zich onttrekken aan begeleiding zelf aangeven te willen. Deze jongeren vinden het lastig om zelf met een hulp- of zorgvraag te komen of aan te geven wat ze willen. Help hen daarbij, zoek naar alternatieve begeleidingswijzen en maak zo nodig ruimte voor stevige persoonlijke begeleiding. Leer professionals meer te incasseren bij moeilijk gedrag (ev met invliegen van specialisten) en plaats niet te snel uit. Werk vanuit het langere termijn perspectief van de jongere. Neem dit perspectief op in het plan van aanpak, en zet vanuit de instelling stappen samen met de jongere om daar te komen.

Casus uit casusvolggroep

Een jongen van 17 jaar die na gesloten setting, als gevolg van misdrijf, in een Fasehuis zit is moeilijk begeleidbaar en vertoont agressief gedrag. Hij onttrekt zich aan behandeling vanuit de GGZ, wat een voorwaarde was voor het Fasehuistraject. Jeugdreclassering houdt dit in de gaten, maar opschaling naar gesloten setting wordt niet overwogen. De jongen spijbelt van school (ROC) en blowt. Hij wil na jeugdzorg thuis wonen bij zijn zwakbegaafde moeder, maar moeder wil dit niet. Er is nog een zusje van 7 jaar, naar wie hij grensoverschrijdend gedrag heeft laten zien. Vader is uit beeld. Wonen met begeleiding vanuit jeugdzorg lijkt voorlopig het beste alternatief, maar voor de langere termijn blijven er zorgen over zijn gedrag, zijn toekomstperspectief en zijn relatie met thuis.

4.1.2 *Intersectorale verbindingen*

Gemeenten en zorgaanbieders hebben nu de kans om de keten van lokaal jeudbeleid, jeugdzorg en bovenregionale zorg anders te organiseren. Organiseer de keten zo dat het mogelijk is om op casusniveau meer gebruik te maken van elkaars expertise. Het gaat dan bijvoorbeeld om samenwerking rond diagnostiekmogelijkheden, consultatie, crisisinterventies en een multi-disciplinaire behandeling. Ook adviseren wij dat gemeenten en organisaties de inzet van slimme combinaties van zorg mogelijk maken. Het gaat om combinaties van zorg op het terrein van gemeentelijke jeugdhulpverlening, aanpak gezinsproblematiek, provinciale jeugdzorg, Jeugd GGZ, Jeugd LVB, JeugdzorgPlus, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering.

Duidelijk belegde en onafhankelijke casusregie, ondersteund door gemeentelijke procesregie is uiteraard belangrijk wanneer er vanuit verschillende sectoren out of the box moet worden samengewerkt. Maak goede afspraken over de casusregie, regel het mandaat voor de samenwerking goed en organiseer waar nodig een breed casusoverleg met de betrokken partijen.

4.1.3 *Integraal werken*

Wij adviseren gemeenten en organisaties om meer samenwerking te organiseren tussen de verschillende leefgebieden die relevant zijn voor deze doelgroep. Het gaat om zorg, wonen, leren, werken, dagbesteding, financiën, veiligheid en netwerk. Wij adviseren de structuur zo in te richten dat professionals gedwongen worden om buiten de grenzen van de eigen organisatie te kijken. Maak meer gebruik van elkaars expertise en mogelijkheden, zoals bijvoorbeeld het consulteren van verslavingszorg, het inzetten van een jobcoach of het gebruik maken van maatschappelijke opvangvoorzieningen.

Zorg voor goede aansluiting tussen de jeugdzorg en de andere domeinen. Maak afspraken over warme overdracht vanuit jeugdzorg naar vervolghulp. Maak de jongere al vanuit de jeugdzorg wegwijs in het gemeentelijk veld. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een mentor, maatje of coach die de jongere begeleidt op weg naar zelfstandigheid, door te helpen bij het opbouwen van een netwerk, het regelen van financiën, het zoeken naar een dagbesteding en woonruimte. Dit kan vanuit informele steun worden georganiseerd, maar bijvoorbeeld ook door een ambulante hulpverlener die ervaring heeft met deze doelgroep. Zorg ervoor dat er zo min mogelijk verschillende professionals vanuit de zorg bij de jongere betrokken zijn, en organiseer de casusregie krachtig en helder.

“Een hulpverlener die vanuit de thuissituatie mee loopt met de uithuisplaatsing en die er ook nog is als de jongere terug in de wijk komt, dat zou mooi zijn.”

Jongeren die vanuit de jeugdzorg weer in de wijk gaan wonen moeten in het wijkteam geagendeerd kunnen worden voor verdere begeleiding. Zorg dat de wijkteams beschikken over de vaardigheden en deskundigheid om met deze jongeren te werken. Zo kan er bijvoorbeeld een professional van R75¹², Rijnside¹³ of FACT¹⁴ aan het team worden toegevoegd, of kunnen er afspraken gemaakt worden over het snel inschakelen van tijdelijke ondersteuning vanuit deze organisaties. Voor de meest complexe en stagnerende trajecten

¹² R75: hulpverlening in Nijmegen aan jongeren die dak- of thuisloos zijn of dreigen te raken en/of meerdere problemen hebben

¹³ Rijnside: hulpverlening in Arnhem aan jongeren met problemen op meerdere leefgebieden die door hun houding en gedrag moeilijk bereikbaar zijn en tussen wal en schip dreigen te vallen

¹⁴ FACT: Team speciaal voor jongeren die buiten de boot vallen bij de reguliere zorg of voor wie de stap te groot is om zelf hulp te zoeken.

zijn er stevige, onafhankelijke casemanagers, ondersteund door gemeentelijke procesregie binnen de wijkaanpak gewenst.

4.1.4 *Maatwerk*

Biedt de professionals de ruimte om de eigen grenzen op te zoeken in de begeleiding van deze jongeren, en regel dit in sturing en financiën. Een duidelijk opschaalmodel bij stagnatie van de hulp en crises en gemeentelijke regie op het beschikbaar maken van beperkte middelen is daarbij essentieel. Wij adviseren om hiervoor de Doorbraakmethode¹⁵ te hanteren. De Doorbraakmethode is een strategie om beschikbare kennis en goede voorbeelden versneld in te voeren in de praktijk. Eerder is deze methode gehanteerd in het project 'Van Mineur naar Majeur'¹⁶. Dit is een Gelderse maatwerkaanpak gericht op veelplegers. In deze aanpak werken o.a. verschillende zorgaanbieders uit meerdere sectoren (zoals verslaving, GGZ, LVB, provinciale jeugdzorg), gemeenten, veiligheidshuizen, en zorgkantoren samen. De aanpak is gebouwd op twee pijlers:

1. Individuele plannen van aanpak op maat: er worden per individu plannen op maat gemaakt, niet gehinderd door belemmeringen van de huidige praktijk, en zo nodig creatief en out-of-the-box.
2. Regelen van de oplossing: er is een regiegroep die zich maximaal inspant om de maatoplossingen te realiseren.

Deze samenwerking is erop gericht voor iedere jongere een individuele duurzame oplossing te realiseren. De Doorbraakmethode kan in aanvulling op de sociale wijkteams worden ingezet voor de meest kwetsbare jongeren.¹⁷

4.1.5 *Methodisch en planmatig werken*

Stel op basis van de vraag en het perspectief van de jongere een lange termijnplan van aanpak op waarin de stappen staan die gezet moeten worden om het doel te behalen. Maak op voorhand een plan B voor als het oorspronkelijke plan niet werkt. Dit biedt handelingsalternatieven en helderheid aan de jongere, en zo is de kans kleiner dat er naar ad hoc-oplossingen gezocht moet worden gedurende het traject.

4.1.6 *JeugdzorgPlus*

Gezien de zwaarte van de doelgroep en het gesloten karakter van de zorg adviseren we om juist ook vanuit de JeugdzorgPlus meer te experimenteren met vrijheid, bijvoorbeeld met weekenden buiten. Daarnaast raden we aan om meer woonvormen met intensieve begeleiding te organiseren voor jongeren uit de JeugdzorgPlus. De huidige Fasehuizen zijn niet toegerust op deze doelgroep. Ook het sneller op- en afschalen van zorg in de drang en dwangaanpak is een verbeterpunt voor de JeugdzorgPlus in het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek.

4.2 Wonen

“Als je zelfstandig gaat wonen moeten ze de hulp langzaam afbouwen. Ik ken veel jongeren die zelfstandig zijn gaan wonen en nu afglijden.”

De verbinding tussen jeugdzorg en wonen dient verbeterd te worden. Wij adviseren uit te gaan van de Housing First-benadering: het regelen van onderdak is de eerste stap in het

¹⁵ Zie ook www.NJI.nl

¹⁶ Voor meer informatie zie Rapport van Mineur – naar Majeur, Radar, 2013

¹⁷ Binnen de jeugdzorg is de methodiek ‘Tijd voor Jeugd’ ontwikkeld (NJI) als doorbraakmethode

traject op weg naar meer zelfstandigheid. Als je dit als gemeente goed wilt organiseren is samenwerking met relevante partijen als de RIBW's, de Woningbouwcoöperaties, GGZ en (L)VB (beiden i.v.m. geïndiceerd verblijf) noodzakelijk. Deze sectoren voeren nu nog sterk hun eigen beleid en kunnen veilig wonen van deze jongeren frustreren door hen geen onderdak te bieden..

Ook de indiceringen door het CIZ vormen een probleem. Daarnaast adviseren we gemeenten meer woonvormen met intensieve begeleiding voor 18+ jongeren te organiseren, zoals eerder ook al genoemd voor JeugdzorgPlus.

4.3 Leren, werken en dagbesteding

“Jongeren die maar licht gemotiveerd zijn zou je vast kunnen houden als je ze werk zou kunnen bieden. Dat zou kunnen met steun vanuit het bedrijfsleven.”

Zorgorganisaties zouden meer met het gemeentelijk jongerenloket moeten samenwerken bij het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren.

Jeugdzorgorganisaties kunnen bijvoorbeeld een jobcoach binnen de eigen organisatie inzetten die de jongere vanuit de jeugdzorg al op weg helpt met het zoeken naar een baantje en het regelen van een uitkering. Jeugdzorg, scholen en leerplicht dienen meer met elkaar samen te werken in het voorkomen van schooluitval onder jongeren die in de jeugdzorg verblijven en het creëren van perspectief op participatie. Hierbij moet ook gekeken worden naar eventuele mogelijkheden om de jongere middels dwang en drang vanuit bijvoorbeeld leerplicht, kwalificatieplicht of Jeugdreclassering op school te houden. Met kleinschalige leer/werk mogelijkheden die aansluiten bij het niveau kunnen jongeren, die belemmerd worden door hun persoonlijke problemen, hun leercapaciteit beter benutten. Dit voorkomt demotivatie en schooluitval en maakt dat ze later doorgroeien naar regulier onderwijs en passend werk. De financiering van deze leer/werkplekken is in de praktijk lastig en vraagt goede samenwerking tussen onderwijs en gemeenten.

4.4 Financiën

Casus uit casusvolggroep
Een jongere die uit de gesloten jeugdzorg stroomt bereidt zich voor op zijn leven buiten de instelling. Het is gelukt om een kamer te vinden, wat erg fijn is. Maar omdat hij formeel nog in de gesloten jeugdzorg zit heeft hij nog geen inkomen om die kamer mee te betalen. De financiering van de zorg biedt weinig ruimte om in dit soort gevallen een financiële overbrugging te regelen zodat de jongere wel in aanmerking komt voor de woonruimte. In deze casus is het wel gelukt om de periode tot uitschrijving in de zorg te overbruggen.

Een inkomen is meestal niet meteen geregeld als de jongere buiten staat, maar dit is wel noodzakelijk om voor woonruimte in aanmerking te komen en zwerfproblematiek te voorkomen. Een tijdelijke financiële overbrugging vanuit de gemeente binnen een stevig geregisseerd trajectplan kan uitkomst bieden. Daarbij moet onderzocht worden hoe het principe van wederkerigheid kan worden gehanteerd. De gemeente kan begeleiding bijvoorbeeld koppelen aan de uitkering.

Ook adviseren wij gemeenten om perverse prikkels in financiering aan te pakken. Nu worden jongeren met een Wajonguitkering bijvoorbeeld niet gestimuleerd om te gaan werken. Tijdelijke financiële steun kan dus helpen, maar als de jongere structureel een uitkering krijgt zonder dat daar iets tegenover staat, helpt dit de jongere niet op weg naar zelfstandigheid.

4.5 Veiligheid

Uit het onderzoek blijkt dat er nog te weinig gebruik wordt gemaakt van dwang en drangmogelijkheden in het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek. Wij adviseren om te onderzoeken hoe voorkomen van uitval en zwerfproblematiek meer planmatig aangepakt kan worden op basis van bijvoorbeeld delictgedrag of een Proces-verbaal. Hier kan de samenwerking met het Veiligheidshuis uitkomst bieden. Het is dan van belang goed elkaars kracht en handelingsperspectieven te kennen om tot een goede samenwerking; ook hier is maatwerk gewenst.

4.6 Netwerk

“Onze jongeren hebben in het algemeen een slecht netwerk, niemand waar ze op terug kunnen vallen. De ouders zijn vaak ook zwak. Een vrijwilliger/vertrouwenspersoon zou dan een meerwaarde hebben.”

Er zijn al sterke ontwikkelingen vanuit de jeugdzorg om meer systeemgericht te werken. Wat vaak opvalt bij de meest kwetsbare jongeren is dat de relatie met de ouders een lastig punt is. De uitdaging voor de jeugdzorg is daarom om het netwerk breder te betrekken dan alleen het gezinssysteem. Het opbouwen van positieve sociale contacten is erg belangrijk in het voorkomen van uitval en zwerfproblematiek. Wij adviseren om hiervoor een netwerkcoach vanuit de jeugdzorg in te zetten, of meer de verbinding te maken met informele zorg in de vorm van een maatje.

5. Aanscherping vanuit de twee pilotgemeenten

De conceptrapportage hebben we in beide pilotgemeenten (Arnhem en Nijmegen) besproken met de casusvolggroep aangevuld met een ambtelijke vertegenwoordiging vanuit de desbetreffende gemeente. De adviezen en aanbevelingen in de rapportage vragen ons inziens een vertaling naar de specifieke gemeentelijke beleidsomgeving en infrastructuur van iedere regio.

Voor beide casusvolggroepen geldt dat de conceptrapportage met enthousiasme ontvangen is. Men vond de ervaringen in de pilots goed verwoord en onderschreef de adviezen. Gemeenten herkenden de geschetste (hardnekkige) problemen en omarmden de aanbevelingen. Men zag een urgentie om juist in deze periode van transformatie als gemeente met de opbrengsten aan de slag te gaan. Op enkele punten werd de tekst door de partners aangevuld, welke suggesties zijn verwerkt in voorliggende rapportage. Hieronder volgen nog enige specifieke punten per gemeente die naar voren zijn gebracht.

1. Nijmegen

- De sociale wijkteams kunnen zeker een plek zijn waar ondersteuning en begeleiding voor jongeren met risico op zwerfproblematiek georganiseerd wordt die in de wijk komen wonen of dit van plan zijn. Dit vanuit de principes van (herstel van) eigen kracht en versterking van het sociale netwerk. Dit kan het gezin, familie of vrienden zijn, maar ook een coach van de sportclub, de manager van de supermarkt waar de jongere werkt of een maatje uit het vrijwilligerswerk. Ondersteuning kan door een jongerenwerker gebeuren of R75 kan jongeren helpen bij praktische en sociaal-

emotionele problemen. Voor zorgmijdende jongeren kan jeugd FACT ingezet worden. Voorwaarde voor succes is dat de jeugdzorg het sociale wijkteam veel eerder gaat betrekken.

- Voor een deel van de jongeren is de problematiek te complex, te grillig en te langdurig en lopen begeleiders binnen en buiten de jeugdzorg tegen schotten aan. Het gaat om trajecten van jongeren die niet lopen of zelfs geheel stoppen zonder dat de problemen verholpen zijn. Warme overdracht naar de volwassenenzorg lukt hier niet. Deze jongeren zijn niet binnen één wijk te vinden en binden. Hier is procesregie van de gemeente nodig en het langer volgen van deze jongeren. Deze jongeren dienen (gedurende het traject binnen de jeugdzorg of daarna) opgeschaald te worden naar de regieteams waar de juiste (specialistische) partners aan tafel worden gevraagd. Het gaat hier o.a om de meer specialistische en duurdere zorgvormen (jeugdzorg en volwassenenzorg) en de mogelijkheid om hiernaar op te schalen bij crises en ook weer af te schalen. Maar ook naar het zoeken van vormen van begeleiding die aanslaan bij de jongere. De methodiek Tijd voor Jeugd (NJI) kan als 'doorbraakmethode' ingezet worden.
- Zowel de sociale wijkteams als de regieteams zijn nog niet (geheel) toegerust op deze doelgroep. Bovenstaande dient een aantal jaren uitgeprobeerd te worden om ervaring met deze doelgroep op te doen vanuit de gemeente en de partners. Dit om te zorgen dat de aanpak doorontwikkeld wordt, er meer kennis bij gemeente ontstaat over wat voor deze groep werkt en qua aanbod nodig is.

2. Arnhem

- Er is behoefte nog eens nader te kijken naar het verschil tussen Arnhem en Nijmegen; in Nijmegen herkennen ze niet de financiële drempels uit Arnhem, terwijl het jongerenloket in Arnhem al meer bij de uitvoering betrokken is dan in Nijmegen. In het vervolg op dit rapport vraagt dit om een nadere analyse. Voor Arnhem is sterker naar voren gekomen dat mandaat binnen de gemeentelijke diensten gewenst is, bijvoorbeeld voor regelruimte binnen het jongerenloket.
- Aangezien in Arnhem onderscheid gemaakt wordt tussen jeugd- en sociale wijkteams werd benadrukt dat juist voor deze 12+ jongeren, vindplaatsgericht vaak juist niet wijkgericht is. Dit vraagt om een goede koppeling tussen doelgroep en gebiedsgericht werken.
- Het meekijken vanuit de jeugd-GGZ en daarmee op tijd richting kunnen geven aan de zorg, is bij deze doelgroep van belang, maar de huidige DBC-financiering maakt dit onmogelijk. Diagnostiek kan niet meer 'los' worden ingezet, terwijl dit in de gebiedsteamontwikkeling gewenst is, juist voor deze complexe doelgroep.
- Momenteel is in de regio Arnhem leerplicht regionaal georganiseerd. Van belang dat deze functie en het team VSV ook goed en eerder betrokken zijn bij deze problematiek.
- In de gebiedsteams in Arnhem gaat opnieuw scheiding jeugd en volwassenen ontstaan, dus extra aandacht voor grens bij 18 jaar is belangrijk. Nu ligt er vaak onvoldoende een vervolgplan.
- Bij combinatie drang en dwang moet heel duidelijk zijn wat de mogelijkheden zijn om tot een krachtige combinatie te komen. Nu wordt te makkelijk gevraagd om een PV bijvoorbeeld. Dit kan soms wel een traject van een half jaar betekenen, wat

uiteindelijk weinig bijdraagt aan de situatie. Dit geldt ook voor leerplicht die denkt dat als er eindelijk een OTS geldt voor een jongere dat daarmee 'er dan wel iets gaat gebeuren', ook dat berust vaak op misverstand.

Literatuur /bronnen

- *Zwerfjongeren aanpak en achtergrond voor beleid*, Spectrum in opdracht van ministerie van VWS, december 2011
- *(Jeugd)zorg houdt niet op bij 18 jaar*, Verweij Jonker, augustus 2009
- *Zwerfjongeren (z)onder dak. Casusonderzoek naar de overstap van Jeugdzorg naar Maatschappelijke Opvang*, DSP-groep (Fransen, N., Handel van den, C. en Wolswinkel, L.), 2009
- *Handreiking voor tel- en profielonderzoek zwerfjongeren*, Bureau HMM, december 2011
- *Telling zwerfjongeren*, bureau HMM, mei 2011
- *Verslag 'Opties ter verbetering van de integrale begeleiding na jeugdzorg in de regio Arnhem'*, SPECTRUM, *partner met elan* (Marijke Visschedijk), september 2013

Deelnemers casusvolggroepen

Nijmegen

Leger des Heils	K. van Harten (voorzitter)
Entrea	M. Theunissen
Nim/R75	M. ter Meer
Iriszorg	Sam, A. Henfling
Iriszorg Polikliniek Jeugd Zuid-Gelderland	, M. Nabuurs,
Pro Persona GGZ 12-18 polikliniek Inzicht	F. Heeremans
Bureau Jeugdzorg Gelderland	W. Thepass
Pluryn	B. Bernaerts
Jongerenloket	R. Tiemissen
Onderwijs	J. Verrips
Leerplicht	M. Versteeg

Arnhem

Leger des Heils	K. van Harten (voorzitter)
Lindenhout	M. Otten
Leger des Heils	J. van Dijk
Pactum	W. van Wessel
Pro Persona	A. de la Fosse
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM)	W. Kieft
Bureau Jeugdzorg Gelderland	L. Schraven
Gemeente Arnhem	G. Bonte

Contactpersonen good practises

Gemeente Doetinchem	J. Klaver
Gemeente Harderwijk	B. van Putten en T. Renée
Gemeente Ede	E. van Berkum en B. Reiling
Gemeente Zutphen	G. Borgonje
Gemeente Apeldoorn	J. Stuart
Gemeente Tiel	I. Belgrave
Lijn5	M. van der Wekke
Iriszorg	A. Roomer
Intermetzo	G. Snip
Leger des Heils	J. van Dijk
Pactum	W. van Wessel

Bijlagen

Bijlage 1. Voorbeelden van Gelderse good practises

Bijlage 2. Overzicht knelpunten uit casusvolggroepen

Bijlage 3. Overzicht adviezen uit casusvolggroepen

Bijlage 1. Overzicht Gelderse good practises

In onderstaand schema vindt u voorbeelden van werkwijzen ter voorkoming van uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren. Dit is nadrukkelijk geen uitputtend overzicht. Criterium voor het opnemen van de good practises is, dat het voor de jeugdzorg nu al een optie is waar men direct gebruik van maakt in het streven doorgaande begeleiding mogelijk te maken.

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
Rijn-Side, Pactum	Gemeente Arnhem	Pactum Rijn-Side begeleidt jongeren van 12 tot 26 jaar die te maken hebben met meerdere problemen (o.a. wonen, scholing, werken, vrije tijd, financiën, gezondheid, relaties, politie of justitie). Vaak zijn deze jongeren door hun houding en gedrag moeilijk bereikbaar. Ze dreigen op allerlei plaatsen tussen wal en schip te vallen. Rijn-Side werkt daarom vanuit een totaalbenadering. Ze schakelen daarbij iedereen in die kan helpen: school, huisarts, gemeente, woningstichting, UWV en andere hulpverleningsinstanties. Elk traject is een individueel traject op maat; een combinatie van hulpverlening, dienstverlening en begeleiding.	Zelfredzaamheid vergroten, voorkomen uitval
Vast & Verder, Leger des Heils	Regio Arnhem/Nijmegen	Vast & Verder (V&V) is een 24-uurs voorziening voor jongeren en jong-volwassenen tussen de 16 en 25 jaar, die vanwege hun gedrag vast zijn komen te zitten in hun ontwikkeling. Zij hebben ingewikkelde problemen met hun gedrag, relaties of huishouden en zijn vaak zorgmijddend. Ook hebben zij vaak een verleden in de jeugdzorg. Bij V&V worden in principe alle jongeren met een indicatie voor verblijf opgenomen, ongeacht de soort problematiek. V&V werkt vanuit de vraag en perspectief van de jongere, en besteedt veel aandacht aan motivatie. In het hulptraject worden meerdere leefgebieden aangepakt, zoals financiën, werk, dagbesteding, psychische problematiek (vanuit de poli Jong Batelaer), en verslaving (in samenwerking met Iriszorg).	Zelfvertrouwen vergroten en toekomst mogelijkheden ontwikkelen zodat de jongere zelf verder kan in de samenleving
Jobcoach, Leger des Heils	Regio Arnhem/Nijmegen	Het Leger des Heils heeft in Arnhem sinds 2013 een eigen jobcoach aangesteld voor jongeren in Vast & Verder, die o.a. het contact met het UWV bewaakt. De samenwerking met het UWV is hierdoor verbeterd. Daarnaast er is ook nauwe samenwerking met Refrisk Dagbesteding.	Verbetering samenwerking Jeugdzorg en Leren, Werken & Dagbesteding
Thuislozen team (T-team) Lindenhout	Arnhem	Het T-team richt zich op jongeren tussen 12 en 25 jaar die door problemen op verschillende leefgebieden en het ontbreken van een vaste verblijfplaats niet goed functioneren in de maatschappij. Het T-team biedt een vorm van begeleiding die aansluit bij de wensen en mogelijkheden. In eerste instantie regelt het T-Team	<ul style="list-style-type: none"> • Meer aansluiting met de maatschappij. • Meer zelfstandigheid • (tijdelijke) huisvesting • (uitzicht op) dagbesteding

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		<p>praktische zaken, zoals een slaapplek, postadres en financiën. Hierdoor ontstaat er ruimte om te onderzoeken wat nog meer mogelijk is. Er worden personen ingeschakeld die belangrijk zijn en waar de jongere vertrouwen in heeft. Samen bepalen jongere en hulpverlener de stappen waarmee gewerkt kan worden aan een toekomst die haalbaar is.</p> <p>Het T-team maakt de jongere wegwijs in de maatschappij. De hulpverlener neemt geen taken of verantwoordelijkheden over, maar wijst de weg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eventuele schuldhulpverlening is op gang • De jongere heeft een reëel toekomstperspectief
R75/R75 contact, NIM Maatschappelijk werk en Entrea	Regio Nijmegen	<p>R75 is vrijwillige hulpverlening aan jongeren t/m 22 jaar die dak- of thuisloos zijn of dreigen te raken en/of meerdere problemen hebben (geen woonplek, geen inkomen, schulden, geen werk, geen opleiding, geen netwerk). Het project 'R75 contact' is bedoeld voor jongeren die 18 jaar zijn geworden en onder begeleiding zijn bij jeugdzorg maar geen verlengde jeugdzorg willen. Bij deze jongeren bestaat een risico dat na afsluiting van jeugdzorg sprake is van dak- en thuisloosheid en oplopende problematiek. R75 houdt bij deze jongeren ook na hun 18e de vinger aan de pols om te voorkomen dat de problemen bij jongeren weer oplopen na hun 18e jaar. R75 is laagdrempelig, en gaat uit van het verhaal van de jongere zelf. Vaak wordt contact gemaakt door eerst in te steken op praktische hulp. De maatschappelijk werkers gaan mee naar instanties, zoeken jongeren thuis of op andere plekken op om de hulp- en dienstverlening in te zetten.</p> <p>JOOP binnen R75 is een ontmoetings- en coördinatiepunt voor (hulp aan) jonge moeders en zwangere meiden tussen de 14 en 23 jaar.</p>	Voorkomen uitval door jongeren op weg te helpen naar zelfstandigheid
Nieuwe Perspectieven bij Terugkeer, Intermetzo	Foodvalley	<p>Begeleiding van jongeren die terugkeren uit detentie of een gesloten jeugdzorgvoorziening. Het gaat o.a. om begeleiding bij het regelen van geldzaken, het vinden van werk en goede vrije tijdsbesteding, het vinden van woonruimte en bij het oplossen van problemen.</p> <p>De begeleiding begint 3 maanden vóórdat de jongere uit detentie of de gesloten jeugdzorgvoorziening komt. De begeleiding vindt plaats op basis van een plan van aanpak, en gaat uit van de wensen van de jongere voor zijn/haar toekomst. In het plan worden de stappen vastgelegd om daar te komen. Er ligt sterke nadruk op het onderhouden van goede contacten met bijvoorbeeld familie, vrienden, school en collega's.</p>	succesvolle terugkeer van de jongere in de maatschappij
Vince wonen (voorheen Sancta Maria), Iriszorg	Nijmegen	<p>Vince is een opvangvoorziening voor dak- en thuisloze jongeren, met wonen, werken en leren onder één dak. Met BJZ is afgesproken dat ook 18-ers er terecht kunnen met een jeugdzorgindicatie. Naast een veilige plek krijgen de jongeren begeleiding en hulp om hun leven weer op de rails te krijgen en zelfstandig hun eigen leven te kunnen leven. Bij de start van de hulpverlening vindt systeemscreening plaats. Het uitgangspunt van Vince is ervaringsleren: leren door te doen. Ze hebben een eigen Leerwerkhuis, waar</p>	De jongeren kunnen uiteindelijk zo zelfstandig mogelijk verder werken aan hun toekomstperspectief

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		sommige bewoners 5 dagen per week onderwijs krijgen. Uiteindelijk doel is om de jongeren tijdens hun verblijf op Vince minimaal te brengen naar MBO-niveau 1 of 2, als ze dit nog niet hebben. Andere jongeren helpt men door hen de schoolloopbaan weer op te laten pakken. Vince werkt planmatig met het 8-fasenmodel.	
Jongeren informatie Punt (JIP), Iriszorg	Apeldoorn	Een plek waar jongeren met allerlei vragen/problemen terecht kunnen, en van waaruit naar oplossingen (mogelijk in de vorm van hulp/zorg) wordt gezocht. Jongeren die op zoek zijn naar woonruimte kunnen hier bijvoorbeeld terecht. Maar ook als een jeugdzorgaanbieder weet dat een jongere bij hen gaat uitstromen, kunnen zij contact opnemen met het Jongeren Informatie Punt om verbinding naar vervolgzorg te leggen.	Jongeren verder helpen met hun vraag
Jongeren-team, Iriszorg	Apeldoorn	Het Jongerenteam is bedoeld voor jongeren tussen 18 en 23 jaar die vastlopen, bijvoorbeeld door problemen op school of werk, financiën, verslaving, of onderdak. Jongeren die langer begeleiding nodig hebben, krijgen minstens één jaar een vaste begeleider die met hen meekijkt en hen een steuntje in de rug geeft. De waarde voor jeugdzorg is dat dit team ingezet kan worden voor zorgmijdende jongeren die de jeugdzorg verlaten.	Jongeren op weg helpen naar zelfstandigheid
FACT-team Nijmegen, Iriszorg, Pro Persona en R75	Nijmegen	Het Jeugd FACT Nijmegen is bedoeld voor jongeren tussen de 16 en 23 jaar met complexe problemen op meerdere levensgebieden. De waarde voor jeugdzorg is dat dit team ingezet kan worden voor zorgmijdende jongeren die de jeugdzorg verlaten. Vaak vallen ze buiten de boot bij de reguliere zorg, of is de stap om hulp te zoeken te groot. FACT sluit aan bij de omgeving, leefwereld en zorgvraag van de jongere. De hulpverleners van het FACT-team bieden zowel behandeling als praktische hulp. Het FACT-team overstijgt daarbij de grenzen van de afzonderlijke samenwerkingspartners. Daardoor kunnen de jongeren sneller weer participeren in de maatschappij. Het Jeugd FACT is multidisciplinair en bestaat o.a. uit maatschappelijk werkers, sociaal-psychiatisch verpleegkundigen, een psycholoog, een systeemtherapeut, een psychiater.	Participatie in de samenleving, voorkomen uitval
Kansrijk Wonen	Noord Veluwe	Woningen waar risico- of zwerfjongeren een zetje in de rug krijgen om een volgende stap in het leven te zetten. Kansrijk wonen houdt in dat 2 of 3 risicojongeren en een hoofdbewoner (HBO- of MBO-student of werkende jongere) in één huis samen wonen. De risicojongeren krijgen ondersteuning van een (vrijwillige) coach. Vanuit een zorgorganisatie (EBC) is een coördinator voor een beperkt aantal uren verbonden aan de woning(en). Door de nadruk te	Jongeren op weg helpen naar zelfstandigheid

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		<p>leggen op 'het gewone wonen/leven' is het een volledig gekantelde zorgsituatie: de kern bestaat uit vrijwilligers en de professional ondersteunt dat. Er wordt uitgegaan van de kansen en kwaliteiten van de jongeren i.p.v. de problemen. Het opbouwen van een netwerk vormt een nadrukkelijk item. Er wordt momenteel onderzocht vanuit de gemeente Harderwijk hoe deze woonvorm ook voor de meest kwetsbare groep jongeren kan worden ingezet.</p>	
<p>Doorbraakproject Noord Veluwe, gemeente Harderwijk/ ROC</p>	<p>Noord Veluwe</p>	<p>Dit project richt zich op (bijna) zwerfjongeren tussen de 18 en 23 jaar met meervoudige problemen, die dakloos zijn of in opvang verblijven. Het doel is een gecoördineerde aanpak en samenwerking tussen en met partijen die met zwerfjongeren te maken hebben te organiseren. Jongeren zelf zijn daarbij een belangrijke schakel. Met dit project worden verbindingen gelegd tussen organisaties en werkvelden die nu weinig of geen gebruik van elkaar maken. De (bijna)zwerfjongere krijgt zodoende één trajectplan aangeboden, waarin de eigen kracht van het gezin en mogelijke sociale netwerk zoveel mogelijk wordt benut en omschreven welke professionele hulp daarbij nodig is.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voorkomen of oplossen van thuisloosheid • Perspectief tot het zich zelfstandig kunnen redden in de samenleving
<p>Zwerftafel, meerdere Organisaties</p>	<p>Regio Arnhem</p>	<p>De Zwerftafel jongeren (ZT) is een casusoverleg dat zich richt op zwerfjongeren van 18 t/m 25 jaar. Vanuit de jeugdzorg kunnen hier jongeren aangemeld worden die 18 worden. De ZT is erop gericht dat zwerfjongeren de regie over hun eigen leven terugwinnen en kunnen participeren in de samenleving. Iedere Zwerfjongere krijgt via de ZT een regievoerder toegewezen en er wordt een persoonsgericht trajectplan opgesteld. De voortgang wordt gevolgd en afsluiting vindt plaats zodra sprake is van een stabiele mix (gedurende 3 maanden huisvesting, inkomen, de benodigde zorg en dagbesteding). Het overleg vindt eens per 2 weken plaats onder voorzitterschap van de VGGM.</p> <p><i>De deelnemers zijn:</i> IrisZorg, RijnSide/Pactum, Lindenhout, JONA, Leger des Heils, MEE, Dienst Inwonerszaken. Daarnaast zijn er contactpersonen bij o.a. ProPersona en BAC.</p>	<p>Jongere krijgt regie over eigen leven en leert participeren in de samenleving</p>
<p>Kr8 Gelderse woningcorporaties</p>	<p>Gelderland</p>	<p>Kr8 is een samenwerkingsverband van verschillende Gelderse woningcorporaties, en is gericht op het bieden van passende woonruimte aan kwetsbare doelgroepen. Vanuit Kr8 zijn inmiddels verschillende projecten geïnitieerd die relevant zijn voor kwetsbare jongeren, wij noemen er hier 2:</p> <p><i>Dak&Thuis</i></p>	<p>Kwetsbare jongere passende woonruimte bieden</p>

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		<p>Begeleid wonen voor jongeren die uitstromen uit de opvang of zwerfend zijn, met multiproblematiek. Dit aanbod zit niet zozeer in de overgang 18-/18+ , maar meer achter de maatschappelijke opvang. Naast wonen is participatie (onderwijs en/of werk) een belangrijke schakel in de keten. De Keten van Kansen maakt zich sterk de keten (wonen, dagbesteding en begeleiding) te sluiten en daarmee een goed perspectief te bieden aan jongeren.</p> <p><i>Jonge moeders Arnhem</i> Jonge moeders tussen de 15 en 23 jaar die knelpunten ervaren op de thema's wonen, leren/werken, financiën en gezondheid en praktische ondersteuning. Vooral het verbeteren van de onderlinge samenwerking en de inzet van vrijwilligers zijn onderdelen die we snel oppakken. De vraag naar huisvesting splitst zich op in een vraag op korte termijn (pilot) en lange termijn (realisatie van de droom).</p>	
Zorg in en om School, CJG partners Scholen ZAT's SWV-en VO en WSNS en speciaal onderwijs Jeugdzorg Organisaties	Achterhoek	<p>Zorg in en om school (ZIOS) is een samenhangende aanpak van onderwijs, gemeente, en zorgaanbieders door de domeinen heen (school, thuis en vrije tijd). Het ZIOS-team bestaat uit een team van professionele hulpverleners van verschillende jeugdzorg-organisaties, en richt zich op kinderen en jongeren (0-23 jaar). In hun werkwijze gaan zij uit van de ondersteuningsvraag van het kind/jeugdige en het gezin. Zij begeleiden dit gezin zoveel mogelijk zelf en coördineren de aanpak tussen de verschillende domeinen. Als er specialistische ondersteuning nodig is, dan haalt de hulpverlener deze zorg naar het gezin toe en zorgt voor een goede afstemming met de sociale omgeving.</p>	Domeinen zorg en onderwijs dicht bij elkaar
Team VSV	Gemeente Arnhem	<p>Team Voortijdig Schoolverlaten (Team VSV) richt zich op jongeren die in het huidige schooljaar zijn uitgevallen, van 18 tot 23 jaar, die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten of van plan zijn te verlaten en woonachtig zijn in de regio Arnhem</p> <p>2GetThere is een project van en voor jongeren en jongerencoaches. Het wordt uitgevoerd door Team VSV in opdracht van de gemeente Arnhem. 2GetThere is een kweekvijverproject waarbij persoonlijke groei en ontwikkeling centraal staan. De coaches zetten zichzelf in als instrument.</p>	Inmiddels zijn ruim 30 jongeren opgeleid tot jongerencoach die op hun beurt jongeren uit hun eigen omgeving en hun eigen netwerk coachen naar school, werk of een combinatie van beide. De coaches worden eveneens ingezet om uitval te voorkomen.
Participatie coach, gemeente Arnhem	Arnhem	<p>De participatie coach begeleidt de jongere op weg naar participatie in de samenleving. Hij helpt helder te krijgen wat iemands kwaliteiten en mogelijkheden zijn. Begeleid door de participatiecoach maakt de jongere zijn eigen ontwikkelplan richting participatie of werk. Hierin staan doelen voor de toekomst en de te zetten stappen op de participatieladder centraal. De participatiecoach ondersteunt bij die stappen door</p>	Jongere leert participeren in de samenleving

Wat	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		<p>bijvoorbeeld aan te moedigen, een spiegel voor te houden en samen de verbinding te leggen met instanties. Eigen verantwoordelijkheid van de jongere staat centraal. De participatiecoach gaat vraaggericht en systeemgericht te werk.</p> <p><i>Deelnemende partners:</i> Rijnsd, Werk & Inkomen van de Dienst IZ, UWV, SWOA, Iris-Zorg, Stichting MEE, Leger des Heils, Reclassering, Centrum Jeugd en Gezin, Pro-Persona, Woningcorporaties</p>	
Netwerk Coach, Mantelzorg & Vrijwillige Thuiszorg Arnhem	Arnhem	De netwerkcoach is een vrijwilliger die de jongere helpt bij het opbouwen van een sociaal netwerk. De netwerkcoach gaat uit van de vraag van de jongere en steunt diens wensen. De netwerkcoach begeleidt, maar gaat niet alles regelen. De jongere maakt samen met de coach een plan, en de jongere draagt zelf verantwoordelijkheid voor de uitvoering daarvan.	sociale netwerk is naar tevredenheid uitgebreid of versterkt.

In onderstaand overzicht een aantal voorbeelden van samenwerkingsafspraken gericht op voorkomen van uitval en zwerfproblematiek onder jeugdzorgjongeren. Ook dit zijn slechts enkele voorbeelden, dit betreft nadrukkelijk geen uitputtend overzicht.

Naam en organisatie	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
Samenwerking Pactum en OG Helderling	Regio Arnhem	Pactum (afdeling residentieel Arnhem) en OG Helderling hebben sinds ongeveer een jaar de afspraak met elkaar gemaakt dat wanneer er sprake is van afloop van een gesloten machtiging zij samen bekijken of het fasehuis als tussenstap naar vervolghulp kan worden ingezet. Nadeel is overigens dat deze jongeren moeilijk landen in het fasehuis.	Jongere staat niet op straat na afloop gesloten jeugdzorg
Regionaal Knooppunt kwetsbare Jongeren	Achterhoek	Het knooppunt biedt een integraal sluitende aanpak op het gebied van preventie, opvang en resocialisatie voor de groep kwetsbare jongeren (16 – 25 jaar) met een huisvestingsprobleem. Om zo de dak en thuislozenproblematiek zoveel als mogelijk te voorkomen en te bekorten. En elk individu zo snel mogelijk naar zijn hoogst haalbare niveau van zelfredzaamheid en zelfstandigheid te brengen. Het knooppunt doet dienst als centraal aanmeldpunt, maar ook als informatiepunt, monitorpunt, netwerkpunt, servicepunt en kennis- en adviespunt. Verder is er een directe verbinding met de generalistentteams in iedere gemeente.	eenduidige aansluiting tussen het sociale netwerk, 1 ^e en 2 ^e lijnsorganisaties, 18- en 18+ en de gebiedsgerichte generalist.
Werkafspraken Nazorg na jeugdzorg	Gelderse regio's	In de verschillende Gelderse regio's hebben zorgaanbieders en gemeenten werkafspraken met elkaar ontwikkeld over wat er dient te gebeuren zodra het einde van een traject jeugdzorg in zicht komt. Dit met als doel de overgang voor jongeren vanuit	Soepele overgang van jeugdzorg naar vervolghulp

Naam en organisatie	Waar	Korte beschrijving	Resultaat
		jeugdzorginstellingen naar een zo zelfstandig mogelijk leven met of zonder hulp vanuit het voorveld zo soepel mogelijk te laten verlopen.	
Samenwerking Leger des Heils en Pactum	Arnhem	Jongeren die uitstromen bij het Leger des Heils (uit Vast & Verder) hebben vaak nog problemen op verschillende leefgebieden (wonen, schulden). Zodra bekend is dat een jongere uit gaat stromen bekijkt de begeleider samen met Pactum of deze jongere in aanmerking komt voor vervolfbegeleiding vanuit Pactum.	Warme overdracht van het Leger des Heils naar Pactum

Bijlage 2. Overzicht knelpunten uit pilots

In het rapport gaven we in hoofdstuk 3 de kern van de opbrengsten weer. Hieronder hebben we de concrete knelpunten zoals uit de casusvolggroepen gekomen opgenomen. De knelpunten zijn ingedeeld naar thema en stakeholder (organisaties, gemeenten of beiden). Daarbij merken we op dat veel knelpunten te maken hebben met verbindingen tussen sectoren en dus in veel gevallen niet één partij, maar zowel organisaties als gemeenten in meer of mindere mate aan zet zijn.

Thema	Opbrengsten	Stakeholder
Wonen	<ul style="list-style-type: none"> Er zijn onvoldoende woonvormen (met intensieve begeleiding) voor deze doelgroep. Sommige bestaande woonvormen zijn te licht (zoals het project 'Kansrijk wonen') en andere woonvormen zijn juist te zwaar voor deze jongeren, waardoor het geen veilige omgeving voor hen is (zoals de opvang van het Leger des Heils). Er is onvoldoende betaalbare woonruimte voor jongeren. 	Gemeenten
Wonen	<ul style="list-style-type: none"> Voor kwetsbare jongeren van 17/18 jaar is het fasehuis¹⁸ vaak te licht. Kwetsbare jongeren missen de benodigde vaardigheden, en het tempo van doorstroming is te hoog. Verblijf in de JeugdzorgPlus is vaak juist weer te zwaar voor deze jongeren, en verder zijn er weinig alternatieven. 	Organisaties
Leren/ werken/ dag- besteding	<ul style="list-style-type: none"> Onvoldoende mogelijkheden voor deze doelgroep om aangepast onderwijs te volgen (bijvoorbeeld jongeren van AKA 1 van FlexCollege in Nijmegen worden niet aangenomen op ROC). De trajectbegeleidersfunctie van het Regionale Meld en Coördinatiepunt (RMC) is niet stevig genoeg voor multiprobleem jongeren. School heeft redenen om jongeren die uitvallen niet binnen school te houden/niet te melden bij leerplicht: <ul style="list-style-type: none"> Af zijn van lastig gedrag in de klas Onderwijs krijgt boete als leerling niet op komt dagen De kansen van de Verwijsindex worden onvoldoende benut om afstemming tussen onderwijs, leerplicht en jeugdzorg te bewerkstelligen. Leerplicht hoeft jongeren niet te melden. Leerplichtonthefing volgt soms op machteloosheid van leerplicht, wanneer financiële maatregelen niet (meer) werken. Er is bij ontheffing van leerplicht geen vervolgplan voor leren/werken. 	Gemeenten
Leren/ werken/ dag- besteding	<ul style="list-style-type: none"> Er is te weinig verbinding met dit leefgebied vanuit de jeugdzorg. Jongeren doen het slecht op school, stoppen op hun 17^e al bijvoorbeeld. Vanuit de jeugdzorg wordt onvoldoende contact met school opgenomen wanneer een jongere dreigt uit te vallen op school en visa versa. 	Organisaties
Leren/ werken/ dag- besteding	<ul style="list-style-type: none"> De keten leerplicht – onderwijs – jeugdzorg sluit onvoldoende aan, er wordt onvoldoende gezamenlijk een plan gemaakt. Jongeren in de jeugdzorg vallen vaak uit op school. Wat wordt er bij schooluitval gezamenlijk gedaan om de jongere naar school te laten gaan, eventueel met drang? De rol van het Zorgadviessteam (ZAT) en leerplicht in relatie met een jeugdzorgtraject is onduidelijk. Wie is er verantwoordelijk voor dat het op het terrein van leren/werken met jeugdzorgjongeren goed blijft gaan? De school? Leerplicht? Jeugdzorg? De RMC coördinator? Als de jongere niks doet, dan valt de rest ook stil. 	Organisaties en gemeenten

¹⁸ In het fasehuis (kamertraining) verblijven jongeren die zelfstandig willen leren wonen, maar nog zijn aangewezen op de ondersteuning.

Thema	Opbrengsten	Stakeholder
Inkomen/ financiën	<ul style="list-style-type: none"> • Veel jongeren hebben geen onderwijsvraag maar wel een inkomensvraag en worden dan door W&I teruggestuurd naar school. Noch de jongere, noch het onderwijs is hiermee gebaat. • Arnhem: Er is te weinig (financiële) steun tijdens de overbruggingsperiode van verblijf in jeugdzorg naar 'alles op de rit hebben'. De inkomsten van jongeren van 18-21 jaar zijn vaak veel te krap gezien alle kosten die ze zelf moeten dragen, vaak zonder netwerk om op terug te vallen. Officieel zijn ouders tot 21 jaar verplicht financieel te ondersteunen maar in de praktijk is dat heel complex. 	Gemeenten
Indicatie/ toegang	<ul style="list-style-type: none"> • Voor jongeren die nog stevige en specialistische (GGZ en LVB) begeleiding nodig hebben bij wonen vanaf hun 18e jaar en niet verder willen/kunnen bij jeugdzorg is het moeilijk om indicaties rond te krijgen. Het gevolg is dat het traject stagneert, of dat de hulpinzet te licht is en er geen veilige woonsetting beschikbaar komt voor de jongere. 	Gemeenten
Overgang zwaar naar licht	<ul style="list-style-type: none"> • Warmere overdracht vanuit Jeugdzorg naar het voorveld is nodig (bijvoorbeeld Rijnside, R75 of FACT) JeugdzorgPlus naar Jeugd en Opvoedhulp is nodig. Eerder inzetten op begeleiding/experimenteren bijvoorbeeld met weekenden of lichtere vormen naast het bestaande traject. 	Organisaties
Dwang en drang	<ul style="list-style-type: none"> • Voor jongeren met problematisch gedrag als drugs/agressie die zich deels onttrekken aan hulp, loopt de hulp op een gegeven moment af, terwijl er veel zorgen zijn. Wat ontbreekt is een duidelijk drang en dwangplan (wonen, school, straf uitzitten/PIJ, justitie, inkomen). Er wordt veel gekozen voor 'het op een rustige manier proberen en geloven dat het wel gaat lukken'. Er is vaak geen plan B. De hulpverlener zit dicht op de jongere en wil graag de relatie goed houden met de jongere. Vooral als het 18^e jaar in zicht is wordt de jongere losgelaten. Men is al blij als de jongere nog een Vertrektraining gedeeltelijk wil afnemen of begeleid wil wonen binnen Jeugdzorg. Vraag is of dit voldoende is. 	Organisaties
Afstem- ming/ regie	<ul style="list-style-type: none"> • Belangrijk dat de casusregie duidelijk belegd wordt aangezien er vaak meerdere organisaties betrokken zijn. De casusregisseur dient de partners te betrekken, bijvoorbeeld middels een casusoverleg. Verantwoordelijkheden van Bureau Jeugdzorg, zorginstellingen en ouders zijn nu vaak onduidelijk. • Bij doorplaatsing van jongeren wordt de regie gemist. Instellingen mogen jongeren weigeren, bijvoorbeeld RIBW. 	Organisaties
Jeugd- zorgPlus	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer acute plaatsing nodig is (bij ernstige gedragsproblemen) is de schaal van de eigen regio vaak te klein. Het duurt vaak langer dan gewenst voordat een jongere geplaatst wordt, en voor de jongere en diens omgeving is vaak niet duidelijk waarom het lang duurt. Men (behandelcoördinator, casemanager BJZ) is onvoldoende bekend met bepaalde Gelderse oplossingen en maakt hier geen gebruik van (Vast & Verder, Groot Batelaar, Verslavingskliniek). • Er is behoefte aan meer schakelmogelijkheid tussen JeugdzorgPlus en Jeugd en Opvoedhulp om zo drang en dwang in te kunnen zetten. Jongeren die niet gemotiveerd zijn door plaatsing in JeugdzorgPlus met drang in begeleiding brengen. • Jongeren die uit de jeugdzorg dreigen te vallen (pleeggezin, crisis, fasehuis) hebben geen alternatief, behalve JeugdzorgPlus. Deze jongeren dreigen buiten de boot te vallen. Het duurt veel te lang voor er een plek voor hen is. Intussen gaan ze van hot naar her. 	Organisaties en gemeenten
Profes- sional	<ul style="list-style-type: none"> • Hulpverleners erkennen onvoldoende de afnemende motivatie van jongeren voor hulpverlening, en springen daar onvoldoende op in. Ook lijkt men soms te snel tevreden met een beperkt resultaat (bijvoorbeeld over een jongere 	Organisaties

Thema	Opbrengsten	Stakeholder
	<p>van 16,5 die slecht begeleidbaar is, gestopt is met ROC, ADHD-problematiek heeft en geen Vertretraining accepteert, zegt men: 'Jongere en ouders zijn tevreden over de geboden hulp in het fasehuis. Hij heeft een aantal dingen op sociaal en praktisch vlak geleerd').</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor deze jongeren is een specifieke benadering nodig die niet vanzelfsprekend aanwezig is binnen het lokale veld en binnen organisaties. Bij organisaties als het Leger des Heils en Pactum is deze expertise wel aanwezig. Hoe krijg je dit tijdig ingezet? 	

Bijlage 3. Overzicht adviezen uit casusvolggroepen

In hoofdstuk 4 van het rapport staan de belangrijkste adviezen aan gemeenten en organisaties. Deze adviezen zijn gebaseerd op de uitkomsten uit de pilots en casusvolggroepen en de verzamelde good practises. Hieronder vindt u een uitgebreid overzicht van de adviezen zoals uit de casusvolggroepen gekomen.

Domein	Adviezen
Zorg	<ul style="list-style-type: none"> • Biedt jongeren de mogelijkheid om naast de behandelcoördinator te werken met een maatje/coach die hen kan helpen op weg naar zelfstandigheid buiten de jeugdzorginstelling (begeleiding in opbouwen netwerk, regelen financiën, dagbesteding, woonruimte). • Zorg voor intersectorale verbindingen op casusniveau. • Haal de talenten en dromen van jongeren over de toekomst in de begeleiding meer naar boven, en kijk samen met de jongere hoe hier stappen voor te zetten zijn. • Plan B hebben voor als de 'zachte' weg niet werkt. Plan B op voorhand duidelijk schetsen biedt handelingsalternatieven. • Bij opname meer aandacht hebben voor de langere termijn en het perspectief van de jongere. Dit opnemen in het plan van aanpak en hier ook al vanuit de instelling aan werken • Benut de mogelijkheden van vrijwilligers. Heb aandacht voor de maatschappelijke steunsystemen en de stichting vrijwilligerswerk. • Trajectbegeleiding en regie: Zorg ervoor dat er zo min mogelijk verschillende professionals vanuit de zorg bij de jongere betrokken zijn, en organiseer de casusregie helder. In de overgang van zwaar naar licht blijft de trajectbegeleider vanuit de jeugdzorg tijdelijk beschikbaar voor consultatie en trajectbegeleiding. • Zorgcontinuüm van zwaar naar licht: (Gesloten) jeugdzorg → Open 24 uren → Intensief ambulante begeleiding vanuit specialistische aanbieder (gericht op het gezin) → J&O/wijkteam/begeleid wonen. • Biedt de professionals de ruimte om de eigen grenzen op te zoeken, en regel dit in sturing en financiën. • Hanteer doorbraakmethode, en zorg voor duidelijk opschaalmodel wanneer de professional tegen grenzen aanloopt. • Professionals trainen in welzijn/zorg nieuwe Stijl. Als hulpverleners meer out-of-the-box gaan hulpverleners is het mandaat van management essentieel. Denk aan bijvoorbeeld interdisciplinair verantwoord. • Denk na over een groepsopvang binnen de jeugdzorg voor moeilijk begeleidbare jongeren (bijvoorbeeld uit JeugdzorgPlus, (L)VB) waar niet de behandeling centraal staat, maar waar men tracht de jongeren op niveau te houden binnen een minder gestructureerde omgeving dan de instelling waar de jongere vandaan komt. • Verbeter de samenwerking met verslavingszorg, bijvoorbeeld door vaker consultatie in te roepen. • Maak meer gebruik van consultatie vanuit de GGZ vanuit het fasehuis <ul style="list-style-type: none"> ○ Tijdig aanmelden ○ De wachttijd overbruggen, bijvoorbeeld al meedoen met dagactiviteiten. • Om uitval te voorkomen meer gebruik maken van bovenregionale voorzieningen (diagnostiekmogelijkheden, crisisopvang/behandeling) van andere jeugdzorgaanbieders dan wat de voorliggende partij is. • Meer gebruik maken van maatschappelijke opvangvoorzieningen om te voorkomen dat jongeren op straat belanden en uit zicht raken. • Jongeren die vanuit de jeugdzorg weer in de wijk gaan wonen moeten in het wijkteam geagendeerd kunnen worden voor verdere begeleiding (netwerkvorming, dagbesteding) • Zorg dat er in de wijkteams vaardigheden en deskundigheid m.b.t. deze doelgroep aanwezig is, zodat deze jongeren door het wijkteam kunnen worden begeleid na uitstroom uit de jeugdzorg. Zo kan er bijvoorbeeld een professional van R75 of Rijnside aan het team worden toegevoegd, of kunnen er afspraken gemaakt worden over het snel inschakelen van tijdelijke ondersteuning vanuit deze organisaties. Ook zijn stevige casemanagers in het wijkteam gewenst.

Domein	Adviezen
	<ul style="list-style-type: none"> Het is belangrijk dat er 24-uurs plekken beschikbaar blijven voor deze doelgroep. Er bestaat echter de wens om bedden en 24-uurs plekken af te bouwen in de regio's. Door deze zorg bovenregionaal te organiseren middels het verzekeringsmodel, is het mogelijk om toch voldoende volume te organiseren. Help bij het ontwikkelen van de hulpvraag en zorg dat de zorg niet stopt als de jongere niet meteen in staat is een hulpvraag te formuleren. Aandacht voor afnemende motivatie van de jongere. Uitgaan van eigen kracht en talenten van de jongeren, juist ook bij deze doelgroep! Dit biedt aanknopingspunten voor het traject, daar zit energie bij de jongeren, dit kun je gebruiken om hem te motiveren voor hulp en het participeren in de maatschappij. Niet te veel willen zorgen, af en toe nodig om 'op handen te zitten'.
Wonen	<ul style="list-style-type: none"> Verbeter de samenwerking tussen jeugdzorg en de RIBW's. Vanuit de jeugdzorg al inzetten op begeleid wonen na uitstroom. Organiseren van woonvormen met begeleiding voor 18+ jongeren die uit de jeugdzorg komen maar nog kwetsbaar zijn en begeleiding bij leren/werken nodig hebben. Bijvoorbeeld Kamers met Kansen (gemeente Doetinchem) en Kansrijk Wonen (gemeente Harderwijk).
Leren/werken/ dagbesteding	<ul style="list-style-type: none"> Jongerenloket kan meer ingezet worden (jongerenadviseur) dan nu gebeurt. Ze kunnen helpen met baantjes, ook onder 18 jaar. Het heeft een meerwaarde als ze dit contact al gelegd hebben, ook als jeugdzorg denkt dat ze het met de jongere zelf afkunnen. Voor jongeren met een leerplichtonthefving is samenwerking met het jongerenloket belangrijk om kansen voor de toekomst te creëren. Combinaties zoeken met wel/niet inzet van budgetten/uitkeringen zoals Wajong. Veel meer inzetten op wederkerigheid en inzet van jongere. Bij problemen op school (spijbelen, jaar niet halen, drugsgebruik, verkeerde vrienden) is het van belang na te gaan of het ZAT deze jongere besproken heeft en een gezamenlijk plan van aanpak te maken. Inzetten van dwang en drang. Warme overdracht van VMBO naar MBO. Indien een jongere bij jeugdzorg in beeld is, ook meteen de begeleider vanuit Jeugdzorg meenemen in deze overdracht. Niet toestaan dat jongeren uitvallen op school! Zodra bij jeugdzorg het vermoeden van spijbelen: de trajectbegeleider roept leerplicht en de mentor van school bij elkaar.
Financiën	<ul style="list-style-type: none"> Het zou veel schelen als er vanuit gemeente bij uitzonderingen net een paar maanden inkomen/woning financieel overbrugd kan worden zodat zorg/plan goed op orde of op de gang kan komen. Combinaties zoeken met wel/niet inzet van budgetten/uitkeringen zoals Wajong. Veel meer inzetten op wederkerigheid en inzet van jongere. Er zit nu een perverse prikkel in financiering, jongere intern krijgt leefgeld en Wajong (wel gekort), het loont niet om werk of dagbesteding te zoeken. Perverse prikkels in financiering aanpakken (leefgeld/Wajong) om tot actie te motiveren.
Veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> Meer gebruik maken van veiligheidsnetwerk door link te maken tussen zwerftafel en veiligheidshuis. Meer experimenteren vanuit gesloten jeugdzorg met bijvoorbeeld weekenden buiten.
Netwerk	<ul style="list-style-type: none"> Inzet netwerkcoach. Het netwerk van de jongeren versterken en breder kijken dan de ouders; hier op tijd mee beginnen (16 jaar) en perspectief creëren voor 19-20 jaar. Peer-educatie voor jongeren binnen jeugdzorg die uit onderwijs dreigen te vallen Belangrijk om vanuit jeugdzorg de ouders te betrekken in de begeleiding rond uitval/school/werk en toekomstperspectief van de jongere. Er zouden andere ervaringsjongeren kunnen worden ingezet die inzicht geven in het gedrag en de consequenties laten zien (perspectief).

Domein	Adviezen
Verbindingen	<ul style="list-style-type: none"> • Regievoering en doorzettingsmacht rond casussen regelen (Doorbraakmethode?), ook voor de bovenregionale plekken, aansluitend bij de netwerkstructuur voor jeugd in de toekomst • Een structuur organiseren die professionals dwingt om buiten de grenzen te kijken, samen met anderen! • Maatwerk: mandaat in casusoverleggen goed regelen • Gebruik maken van elkaars expertise/mogelijkheden (verslavingszorg, R75 warme overdracht, diensten jongerenloket, consultatie jeugd geestelijke gezondheidszorg). • De jongere al vanuit de jeugdzorg wegwijs maken en ervaringen in het gemeentelijk veld laten opdoen